

FAVORIIT

jaanuar 1994

hind 8.90

tõde ja vale

KOSTABIST

MATI UNT

juubeli künnisel

AASTA INIMESED 1993

GUNNAR HALJAK

lõbustab lapsi ja kogub münte

loe ja kasuta

KARJÄÄR *CONTRA* **LAPSED**

**PEETER
LILJE**

viimane intervjuu

... ad astra

Kuulus külalisdirektori seisab orkestri ees ja seletab oma kontseptsiooni mängitavast teosest. Mõne aja pärast palub ta seda mängida. Hetk hiljem kõlabki lõik sümfooniast, kuid millegipärast mängivad orkestrandid seda hoopis vastupidiselt dirigendi näpunäidetele. Too mõtleb, et see oli juhuslik. Seletab veel kord, tõstab dirigeerimiskepi. Ja siis on kuulda kuskilt viiulimängijate seast sosinat: "Tulevad siia ette ka igasugused idioodid — muutma maailma, mida meie oleme viiskümmend aastat loonud."...

"See on tõestisündinud lugu, väga iseloomulik dirigendi ja orkestri suhete kirjeldus," ütleb Peeter Lilje 16. oktoobri õhtul, andes oma viimset intervjuud.

"Tegelikult käib dirigendi ja orkestri vahel kogu aeg mäng KES KEDA. Kuulsad dirigendid on kõik vähem või rohkem diktaatorid või on nad pidanud selle rolli endale võtma. Enda puhul ei ole ma despoodirolli võimalikuks pidanud," lausub Peeter Lilje, lisades, et enda maksma panemine ja autoriteedi saavutamine on igal juhul raske, oled sa sisemiselt despoot või mitte.

"Mõnikord annab juba elukogemuse puudumine tunda, näiteks kui oled vaevalt kolmekümnene, aga sul tuleb juhatada orkestrit, kus iga teine muusik on 60-aastane muusikaprofessor... Sellise orkestriga töötada on paratamatult mõnevõrra kõhe," kinnitab Lilje, jutustades loo oma suure eeskujuna, Leningradi orkestri dirigendi Jevgeni Mravinski ühest oma algusaja orkestriproovist:

"Kui Mravinski oli teinud umbes viisteist minutit proovi, tõusis tšellorühma juht püsti ja lausus: "Sellest piisab. Me saime juba aru,

et muusikast ei tea te absoluutselt mitte midagi." Mravinski lahkus selle peale orkestri eest, kuid teatridirektori toetusel mässukatse siiski lämmati," ütleb Lilje, kelle näkku on selle loo jutustamise ajal tekkinud omamoodi äraseletatud muhehus. Ta lisab, et mida kuulsam orkester, seda kriitilisem—ehkki seda ei pruugita alati välja näidata.

"Paradoksaalne küll, kuid kõige teravamad kriitikad enda kohta olen kuulnud ERSO orkestrantide suust. Ümeti seostan oma muusikutee kõige helgemaid hetki just selle orkestriga," nendib Lilje. "Ja usun, et suurematest skandaalidest olen ma siiski pääsenud. Pean end üsna kompromissimeelseks, jäärapäisust on mus vähe. Olen püüdnud alati vältida avalikku vastasseisu minu ja mõne pillimehe vahel. Kui ma tõesti pean kritiseerima, näiteks kui pillimees oma lähendust, lähenemist muusikale ei leia, siis teen seda enamasti nelja silma all," kinnitab Lilje ja ütleb, et puudusi ta endal nii inimese kui dirigendina siiski leiab.

"Kõigepealt olen pisut laisk, kuigi seda korvab suhteliselt kiire materjali omandamise võime, ja teiseks — ma ärritun

kergesti. Mõnikord tundub ka mulle endale, et lausa piasjade peale," tunnistab ta.

"Ma olen ka ilmselt liiga tõsine. Paljud inimesed on mulle öelnud, et ma võiksin rohkem naeratada... Aga ma ei saa sinna mitte midagi parata. See tõsine olek ja need kortsud mu otsaesisel tulenevad peamiselt ikka mu loomusest. Sibeliusel oli seitse kortsu otsa ees, aga minul on veel kolme jaoks ruumi," lausub Lilje, kelle müre kortsud on selle nalja peale kuhugi kadunud. Aga tõsine ilme saabub peagi tagasi ja Lilje näib millegi üle järele mõtlevat.

"See amet on mult nõudnud üsna palju eneseületamist," jätkab ta pärast mõneajalist vaikust. "Mul on tihti isegi depressioonid sellest, et ma pean jälle minema ja minema ja

olema ja tegema kellelegi selgeks, mis on muusika...

Ideaalne oleks, kui saaks seda tööd teha siis, kui tahad, kui tunned, et oled lainel. Siis oleksid ka resultaadid paremad. Muusikat ei tohiks üldse sundida õppima ega tegema. Aga see on ju peaaegu võimatu,” ütleb Lilje, kui heliseb telefon ja ta hakkab pühapäevasel päeval rääkima tööst.

Tahe ja sisemine sund teha muusikat on vähestel kaasa antud. Muusikuks saamine ja JÄÄMINE on alati suur ohverdus. See tee on paljude suurte muusikute jaoks nii vaevaline kui ka juhuslik—nagu ka Peeter Liljele. Olgugi, et teda on tagantjärele iseloomustatud kui inimest, kelles on muusikat juuksejuurtest varbaotsteni.

“Loomulikult mind sunniti muusikat õppima,” ütleb Peeter Lilje, lõpetanud telefonikõne ja asudes rääkima oma muusikuteest.

Peeter Lilje sündis 1950. aastal Valgas. Nende kodu oli muusikat täis — isa valdas päris mitut instrumenti ja ema teenis aegajalt ka klaverimängijana leiba. Peeter pandi peagi Lastemuusikakooli viiulit õppima. Ei tea, kas põhjuseks oli tolle pilli erakordne kapriissus, aga on teada, et erilise innuga ta tundi ei tormanud. Pigem leidis viiul vahel puhkepaiga suvalises põõsastikus, kui Peeter jalgrattasõidud tehtud sai.

Ka Tartu Muusikakoolis ei olnud huvi muusika vastu veel eriliselt suurenenud, vähemalt koorimuusika vastu mitte.

FOTOD MAIA LILJE ARHIIVIST

***“Ei, ma ei armunud omal ajal mitte
tulevasse dirigenti — ma armusin inimesse,
kelles oli salapärane võlu, kes oli kuidagi
enesesetõmbunud ja nagu mulle näis,
pisut õnnetu. Aga just sellisena
ta mulle meeldis !”***

Nende sõnadega alustas Maia Lilje juttu 16. oktoobril — siis, kui Peeter veel elas. Ta asus rääki-
ma endast ja Peetrist, tegelikult sellest, mis neid seob — armastusest ja muusikast. Ehkki muusika ja
armastus olid nende suhetes vast eraldamatud.

“Veel enne, kui ma Peetrit esimest korda kohtasin, kuulsin temast oma õelt, kes oli Valgas ühisel
kontserdil märganud hästi viiulit ja klaverit mängivat poissi,” räägib Maia, kui on otsinud endale
nahksohval mugavama asendi ja hakkab meenutama kõige algust.

“Kui ma siis aasta hiljem läksin Tartu Muusikakooli sisseastumiseksamitele, leidsin seal rippu-
vast stipendiaate nimekirjast ta hoopis koorijuhtide hulgast. Minu üllatus või pettumus oli suur,” kin-
nitab Maia, ehkki laseb kõlada talle nii omasel sädeleval ja sarmikal naerul. Nagu muusika — tõe-
poolest.

“Koorimuusikast ei pidanud ma tollal suuremat. Edasi moodsus veel aasta vastastikust piilumist,
enne kui tõesti tuttavaks saime. See juhtus mingitel vabariiklikel suusavõistlustel, kus oma kooli
esindasime. Algas meie romantiline Tartu aeg. Need lõputud jalutuskäigud Tõomemäel ja ühine
muusika avastamine, sest see oligi, mis meid kõige rohkem sidus. Ostsime tollal oma esimesed
ühised plaadid, kinkisime teineteisele noote, raamatuid. Ja muidugi need lõbusad peod TRU klubis
või oma koolis. Minul tuli tantsuhimulise tüdrukuna küll enamasti nurgas istuda — Peeter ju mängis
seal tavaliselt klaverit. Ma ei oskagi öelda, kumb meist selle suhte loomisel aktiivsem pool oli. Mulle
tundub, et me oleme teineteise jaoks lihtsalt määratud. Nüüdseks oleme käinud käsikäes juba 26
aastat, ja oleme ikka veel noored!”

Kas teis on ka vastandlikkust, erinevusi? Kas kumbki teist domineeris teise üle?

“Mõnes mõttes oleme tõesti vastandid ja horoskoobi järgi ei peaks me üldse sobima. Mina olen
Pühvel — maa ja tema Tiiger — metall. Horoskoop kinnitab, et kui Pühvel metskassiga koos mängi-

Peetri zhestide aluseks on alati muusika. Ja tööga seotud õnnestumised on nii mõnegi pinge ka kodus maandanud.

Veel meeldib mulle, kui Peeter on autoroolis. Ta juhib kindlalt, hästi. Ta on raudse närviga ja riskialdis. Ka mägedest allatuisikav Peeter on fantastiline vaatepilt. Minu teada ei ole Soomes ühtegi mäge, kust ta slaalomsuuskadega alla ei liugleks.

Ta on ideaalne reisitselliline. Kui me mõni aasta tagasi Pariisis käisime, olime kahekesi mitmes kuulsas kontserdisaalis, oopereis, leidsime üles kirjandusest tuntud tänavaid, kohvikuid ja kirikuid. Koos ahmisime endasse kõike, mis selles nooruse ja armastuse linnas lühikeses ajaga avastada võis. See oli romantiline reis, ja selliseid kordi võiks rohkem olla...

Kas Sa oled pidanud nimeka mehe naisena ka teiste inimeste kadedust tundma?

"Ei. Ma usun, et mul ei ole kunagi olnud põhjust end kellestki tähtsamaks pidada. Meie tutvusringkonda kuulub ju palju tuntud inimesi, lähedasteks peame neist lihtsaid ja siiraid. Paljud on õelnud, et me oleme liiga tagasihoidlikud."

Aga armukadedus teie suhetes?

"Oo jaa, see tunne pole sugugi võõras. Peeter on ju ihaldusväärne mees! Aga üks eripära on minu puhul ehk siin ka. Ta on laval koos olnud mitme silmapaistva naismuusikuga. Meenutan kas või võrratult võluvast viuldaja Liana Issakadzjet. Kui ma kord saalis istudes märkasin, kuidas nad koosmängu naudivad, kuidas nad teineteise poole hõõguvad — oli ikka erilisel köditav tunne küll. See oli Edward Elgari viiulikontserdi esitusel."

Paljud on maininud, et Peeter ei ole jõudnud päris sellisele positsioonile, kuhu ta kuuluks oma professionaalsuse poolest.

"Arvan sedasama. Üheks põhjuseks on kindlasti tema tagasihoidlikkus. Ennast pakkuma ei ole ta kunagi kellelegi läinud. Ja selles suures muusikamaailmas läbilöömine nõuab teatud omadusi ja võtteid, mis Peetrile on alati olnud vastuvõetamatud. Kui pidada silmas väliseid näitajaid, on tipud tõesti veel kaugel. Tõelise suuruseni on ta minu meelest juba jõudnud. Selle välise näitaja saavutamiseks ei ole minagi talle kõige targem ja ettevõtlikum või innukam abiline olnud."

Kas oled pidanud siis oma mehe töö pärast paljust ka loobuma?

"Jah, olen. Samas olen minagi oma töid tähtsaks pidanud. Kui lapsed olid väikesed, oli kõigega raske hästi hakkama saada. Ja ikka ja alati on meil kodus puudunud vaikne töö- või üksiolemise koht. Küll ei arva ma, et oleksin pidanud loobuma millestki väga olulisest. Eks kõik ole sõltunud minu enese võimekusest. Ja kui ma ei ole olnud korralik raadiotöötaja, ehk saab minust pikapeale hea õpetaja. Mulle tundub, et me elame liiga kärsitult, kiirustades. Tavainimeste arusaamade järgi ei ole me vist kunagi normaalset perekonnaelu tunda saanud. Kuid mulle on avanenud imeliselt helisev maailm, mida kellegi teise kõrval vaevalt sellisena kogeda võiksin."

teada, mida ma loonud olen, poleks arvanudki".

Maia elavneb: "Ega meil siin ju professionaalset muusikakriitikat õieti olegi. Ja need, kes kirjutavad, peavad arvestama kohalikku konteksti. See on minu meelest päris ebaõiglane, kui kirjutatakse ja võrreldakse ERSOt maailma tippudega ainult selleks, et näidata talle koht kätte. Ometi võib orkester olla arenenud eelnevast tasemest tüki maad kõrgemale."

Peeter vaatab üksisilmi Maiat ja noogutab. Pärast viimase emotsionaalset mõtetearendust kriitikute teemal on korteris kuidagi vaikne. Ühtegi küsimust ei hõlju enam õhus.

"Ah, las need kriitikud kirjutavad, on ju Maia," lausub Peeter, astudes samal ajal Maia juurde, et teda emmata.

Koduteel paistab Peeter jälle sama tõsine ja ligipääsmatu. Mul tekib tahtmatult küsimus - kes on Peeter Lilje? Kuidas

nimetada inimest, kes teeb nii meeletult tööd, nii kompromissitult ja andunult?

Jevgeni Mravinski kutsus ta oma orkestri ette, olgugi et oli teda näinud vaid korra. Ta ütles, et usaldas Peetrit. Ja kui me mõtleme Mravinski orkestrile praegu kui ühele hinnatumale, siis on osa sellest mainest Peeter Lilje teene.

Ka Soomes, kuhu ta läks peale "raskeid ERSO aastaid väikest puhkust pidama", arendas ta sealse Oulu orkestri Soome paremate hulka.

Ainult muusik on tema kohta vähe öelda. Ta on täiusetaotleja.

MAARJA-LIIS ARUJÄRV

